

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΥΨΕΛΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΦΟΡΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΥΦΟΣ
ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΗ

Πάντων τῶν Ἰδιομέλων καὶ Δοξαστικῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ, τῆς Λιτῆς, τῶν Ἀποστίχων καὶ τῶν Αἵνων, Ἀπολυτικίων καὶ Κοντακίων, πασῶν τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, τῶν ἑορταζομένων καὶ μὴ ἑορταζομένων Ἀγίων, ὡς καὶ τῶν ἐν τοῖς Μηναίοις εὕρισκομένων τοῦ ὅλου ἑνιαυτοῦ τε Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου.

ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΤΡΕΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΑΙ

ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΕΩΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ

ΛΑΡΙΒΗΣ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ 1883

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
“Ο ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΗΣ,,
ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Οί χαρακτήρες Βυζαντινής Μουσικής πού χρησιμοποιήθηκαν για τήν έκδοση τοῦ παρόντος ἔργου, σχεδιάστηκαν καί κατασκευάστηκαν ἀπό τόν ἐκδοτικό οἶκο βιβλίων Βυζαντινής Μουσικῆς Ἁγγελικῆς Ἰ. Πολυχρονάκη, τοῦ ὁποίου καί ἀποτελοῦν πνευματική ἰδιοκτησία.

Σύμφωνα μέ τό Νόμο 2121/1993, ἀπαγορεύεται αὐστηρά ἢ καθ' οἷονδήποτε τρόπο ἀναπαραγωγή, φωτοτύπιση ἢ ἀντιγραφή ὁλόκληρου ἢ τμήματος τῆς συγκεκριμένης αὐτῆς ἔκδοσης καθῶς καί ἀνάρτηση μέρους ἢ ὅλου στό διαδίκτυο.

© Ἐκδόσεις Βιβλίων Βυζαντινῆς Μουσικῆς
"Ο ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΗΣ,,

Ἁγγελική Ἰ. Πολυχρονάκη
Δημοκρατίας 69
72100 ᾠγιος Νικόλαος Κρήτης
Τηλ. 28410-23070, 28410-32537
Fax: 28410-23066
www.byzantinemusicbooks.gr
E-mail: info@byzantinemusicbooks.gr

ᾠγιος Νικόλαος - Κρήτης
Νοέμβριος 2013

Τίτλος βιβλίου:
Μουσική Κυψέλη, Στεφάνου Λαμπαδαρίου

Τόμος Α1, σελίδες 320
Περιέχων τούς μήνες Σεπτέμβριο - Δεκέμβριο

Ἐπιμέλεια ἔκδοσης:
Ἱερεὺς Ἀπόστολος Ραυτόπουλος
Θεολόγος - διπλωματοῦχος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς

ISMN: SET 979-0-9013042-2-2
979-0-9013042-3-9

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΥΨΕΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ

Το 1857 ο πρώτος Δομέστικος τῆς Μ.Χ.Ε. Στέφανος, ἐξέδωσε σέ δύο τόμους τή Μουσική Κυψέλη μέ τόν ἐξῆς πλήρη τίτλο: «Μουσική Κυψέλη, περιέχουσα πάντα τὰ Ἰδιόμελα καί Δοξαστικά τοῦ Ἑσπερινοῦ, τῆς Λιτῆς, τῶν Ἀποστίχων καί τῶν Αἴνων, Ἀπολυτίκια καί Κοντάκια πασῶν τῶν Δεσποτικῶν καί Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, τῶν ἐορταζομένων Ἀγίων τοῦ ὄλου Ἑνιαυτοῦ τοῦ τε Τριωδίου καί Πεντηκοσταρίου. Κατὰ μέν τὸ μέλος σύμφωνος πρὸς τὸ Δοξαστάριον Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, κατὰ δὲ τὴν προφορὰν πρὸς τὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτοφάλτου. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδίδεται παρὰ Στεφάνου, πρώτου Δομεστίκου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, Τόμος πρῶτος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς τοῦ Γένους Τυπογραφίας 1857». Τό βιβλίον αὐτό ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου του μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ Νέον Στιχηράριον, ἀφοῦ περιέχονται σ' αὐτό, ἐκτός τῶν Δοξαστικῶν πού περιέχονται στοῦ Δοξαστάριον ἢ καλύτερα τὸ Δοξαστικάριον τοῦ Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ 1820 καθὼς καί σέ ἄλλες μεταγενεστέρες ἐκδόσεις, καί ἄλλα στιχηρὰ ἰδιόμελα, κάτι πού συμφωνεῖ καί μέ τὴν ὕλη τῶν παλαιῶν Στιχηραρίων¹.

Ἀπὸ τούς δύο τόμους, ὁ πρῶτος μέ 608 σελίδες περιλαμβάνει τὰ Δοξαστικά καί στιχηρὰ Ἰδιόμελα τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐνῶ ὁ δεύτερος μέ 448 σελίδες, τὰ Δοξαστικά καί στιχηρὰ Ἰδιόμελα Τριωδίου καί Πεντηκοσταρίου.

1. Τα παλαιὰ χειρόγραφα βιβλία μέ αὐτὴ τὴν ὀνομασία, δηλαδή τὰ Στιχηράρια τοῦ ΙΣΤ'-ΙΖ' αἰῶνα, περιεῖχαν συνήθως τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τῶν ἐορτῶν τοῦ Μηρολογίου, Τριωδίου καί Πεντηκοσταρίου. Ὅμως τὰ παλιότερα τῆς περιόδου ΙΒ'-ΙΣΤ' αἰῶνα περιεῖχαν ἐπίσης καί τὰ στιχηρὰ ἀναστάσιμα τοῦ Ἀναστασιματαρίου ἢ τῆς Ὀκτωήχου, τὰ στιχηρὰ ἀνατολικά, τὰ κατ' ἀλφάβητον δογματικά τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, τὰ ἔνδεκα ἐωθινὰ Λέοντα τοῦ σοφοῦ, ἕτερα θεοτοκία δογματικά, Σταυροθεοτοκία στιχηρὰ, ἀποδιδόμενα ἐπίσης στὸν Λέοντα σοφόν, τούς ἀναβαθμούς τῶν ὀκτώ ἤχων καί σέ μερικές περιπτώσεις στιχηρὰ ἀναφερόμενα στή μνήμη τοπικῶν ἁγίων. Γιά ὅλα αὐτὰ βλ. Γρ. Θ. Στάθη, «Χειρόγραφα βυζαντινῆς μουσικῆς - Ἁγιον Ὄρος τόμος πρῶτος - Εἰσαγωγή - 1975».

Τόν τίτλο τοῦ βιβλίου, φαίνεται, τόν ἐμπνεύσθηκε ὁ Στέφανος ἀπό τόν παρεμφερῆ τίτλο τῆς τετράτομης μουσικῆς συλλογῆς τοῦ Θεοδώρου Φωκαέως «Μουσική Μέλισσα»² πού εἶχε ἐκδοθεῖ λίγα χρόνια πρὶν, μέ περιεχόμενο ὡς πρὸς τὰ ιδιόμελα τοῦ ἐνιαυτοῦ ὅμοιο.

Σχετικά μέ τήν ὕλη τῆς Κυψέλης, γράφει ὁ Στέφανος στόν «πρὸς Τοῖς ἐντευξομένοις» πρόλογό του: «Ἡ ἐν τῇ παρουσίᾳ σειρᾶ τῶν Δοξαστικῶν τῶν ἐορταζομένων Ἀγίων τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, συνηρολογήθη κατὰ μέν τὸ μέλος συμφώνως πρὸς τὸ Δοξαστάριον τοῦ ἀειμνήστου καὶ περικλεοῦς Διδασκάλου Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, κατὰ δὲ τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἀπαγγελίαν πρὸς τὸ τοῦ Γερασμίου Διδασκάλου Κωνσταντίνου τοῦ Πρωτοψάλτου. Τὰ δὲ λοιπὰ, οἶον Κοντάκια, Ἀπολυτίκια, Ἰδιόμελα καὶ Δοξαστικά τῆς Λιτῆς, τῆς ὅλης ἐνιαυσίου περιόδου, τοῦ τε Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου, τὸ πλεῖστον ἐξεπονήθησαν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸν χρονικὸν ρυθμὸν καὶ τὸ ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν σπουδῆν τῶν ὁποίων πλεῖστους ὅσους ἀγῶνας καὶ μόχθους κατέβαλον, μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ προσοχῆς ἐπισημειῶν, κατὰ τὸ ἐνὸν, πάσας τὰς ποικιλίας τῆς μελιχρᾶς καὶ παναρμονίου Μούσης Κωνσταντίνου τοῦ Πρωτοψάλτου, κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετῆ παρ' αὐτῶ χοροστασίαν μου».

Βλέπουμε ὁ Στέφανος νὰ ἀναφέρει ὅτι τὰ μέλη, ἐνοῶντας βέβαια τῶν Δοξαστικῶν Ἰδιομέλων, καταχωρήθηκαν «συμφώνως μέ τό Δοξαστάριον», δηλαδή τό μέλος τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου, «κατὰ δέ τόν ρυθμὸν καὶ τὴν ἐπαγγελίαν πρὸς τό τοῦ πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου». Δέν διευκρινίζει ὅμως ὅτι ἐκτός τῶν μελῶν πού ἀναφέρει «ἐξεπονήθησαν» ἀπό τόν ἴδιο τὰ ὑπόλοιπα στιχηρά ιδόμελα τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει στή συλλογή του, τὰ ἔχει πάρει αὐτοῦσια ἀπό τῆ «Συλλογή Ἰδιομέλων καὶ Ἀπολυτικίων καὶ ἄλλων τινῶν μελῶν... μελισθέντων παρὰ Μανουὴλ πρωτοψάλτου...» πού ἐξέδωσαν ὁ Π. Χαρίσης καὶ ὁ Θ. Π. Παράσχου (Φωκαέας) το 1831, «μεταφράσει καὶ ἐπιστασία Χουρμουζίου

2. Μουσική Μέλισσα περιέχουσα τὸ Ἄργον καὶ σύντομον Ἀναστασιματάριον. Τὰ στιχηρά ιδιόμελα ἀπασῶν τῶν Δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἐορταζομένων ἐνδόξων ἁγίων τοῦ ἐνιαυτοῦ τῶν δώδεκα μηναίων, Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου ἔτι δὲ ἐπιτομὴν ἀνθολογίας ἐσπερινοῦ, ὄρθρου καὶ λειτουργίας, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Νῦν πρῶτον ἐκδίδεται εἰς τόμους τρεῖς, παρὰ Θεοδώρου Π. Φωκαέως. Ἀναλώμασι τοῦ ἰδίου καὶ τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν. Τόμος πρῶτος. Ἐν Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς τοῦ Κάστρου τυπογραφίας 1847 (τελικὰ ἐκδόθηκαν τέσσερις τόμοι - ὁ τέταρτος το 1848). Περισσότερα βλ. «Γεωργίου Ἰ. Χατζηθεοδώρου, Βιβλιογραφία τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς Περίοδος Α' Θεσσαλονίκη 1999», στίς σελ. 93-95, 98.

Χαρτοφύλακος...»³, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε συμπεριέλαβε ὁ Θ. Φωκαέας καί στή Μουσική Μέλισσα.

Ἐξετάζοντας, τώρα, καί συγκρίνοντας τὰ Δοξαστικά ἰδιόμελα ὅπως τὰ καταχωρεῖ ὁ Στέφανος στή συλλογή του μέ ἐκεῖνα τοῦ Δοξασταρίου τοῦ Πέτρου, παρατηροῦμε σέ πολλά ἀπό αὐτά ὅτι, παρά τίς ὅποιες διαφοροποιήσεις καί διασκευές-μερικές φορές ὄχι και τόσο ἐπιτυχεῖς,-σέ γενικές γραμμές διασώζουν τό ἀπέριττο ὕφος τοῦ Πέτρου. Γι' αὐτό, καθῶς καί λόγω τῆς περιεκτικότητας τῆς συλλογῆς, ἀλλά καί τῆς μεγάλης ἀπλότητας τοῦ Δοξασταρίου τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου ἢ ἀκόμα καί τοῦ πνεύματος πού ἴσως καθιέρωσε μέ τήν ψαλτική του ἔκφραση ὁ καλλιφωνότατος Κωνσταντῖνος⁴, θεωρήθηκε ὅτι ἡ ἔκδοση αὐτή ἐκφράζει τήν παραδοσιακή ψαλτική ἔκφραση τῆς πατριαρχικῆς μουσικῆς σχολῆς, μέ ἀποτέλεσμα νά προτιμηθεῖ καί νά καταστεῖ πολύ δημοφιλῆς μέχρι καί τίς ἡμέρες μας. Τό γεγονός τῆς ἐπιτυχίας τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἀποδεικνύεται ἀπό τό ὅτι ἀκολούθησαν ἐπανειλημμένες ἐπανεκδόσεις της, πού ἐξακολουθοῦν καί σήμερα.

Το 1882 ο υἱός τοῦ Ἰωάννου Πρωτοφάλτου, Δημήτριος, ἐξέδωσε γιά δευτέρα φορά τή «Μουσική Κυψέλη»⁵ σέ δύο πάλι τόμους, ὅμως τόν ἐπόμενο χρόνο (1883) ἐπανεξέδωσε τόν δεύτερο τόμο, μέ πανομοιότυπη προμετωπίδα καί ἐνσωμάτωσε σ' αὐτόν Παράρτημα μέ Δοξαστικά μή

3. Συλλογή ἰδιομέλων καί ἀπολυτικίων καί ἄλλων τινῶν μελῶν τῶν δεσποτικῶν καί θεομητορικῶν ἑορτῶν καί τῶν ἑορταζομένων ἀγίων τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, τοῦ τε Τριωδίου καί Πεντηκοσταρίου. Μελισθέτων παρὰ Μανουήλ Πρωτοφάλτου ὡς φάλλονται ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καί ἐκδοθέντων παρὰ Π. Χαρίση, καί Θ. Π. Παράσχου. Μεταφράσει καί ἐπιστάσει τοῦ Διδασκάλου Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ Ἰσὰκ Δὲ Κάστρο καί Ἰγιοί, 1831 ἀωλά. Περισσότερα βλ. Γ. Χατζηθεοδώρου Βιβλιογραφία ὀ.π. σελ.66.

4. Πάντα οἱ καλλίφωνοι πρωτοφάλτες διαμόρφωναν, παρά τα λεγόμενα, προσωπικό ὕφος τό ὁποῖο ἀκολουθοῦσαν οἱ διάδοχοί τους καί ὄχι μόνο. Ἀρκεῖ νά παρατηρήσουμε αὐτό πού συμβαίνει σήμερα μέ τό ὕφος τοῦ Θρασύβουλου Στανίτσα, τοῦ Ἀθανάσιου Καραμάνη, τοῦ Χαρίλαου Ταλιαδώρου, τοῦ Ἐμμανουήλ Χατζημάρκου, Σπυρίδωνα Περιστερή κ.ἄ., γιά νά ἀντιληφθοῦμε, πέραν ἀπό στενοῦς δογματισμούς, τό τί γινόταν καί τότε μέ τόν Κωνσταντῖνο Βυζάντιο, τόν Ἰωάννη Νεοχωρίτη, τόν Νικόλαο Σμύρνης, τόν Ἰωάννη Σακελλαρίδη, καί λίγο ἀργότερα μέ τοὺς καλλίφωνους Γεράσιμο Κανελλίδη, Γεώργιο Σαρανταεκλησιώτη, Νεκτάριο Βλάχο, καθῶς καί γιατί ὄχι, μέ τοὺς Ἰάκωβο Ναυπλιώτη καί Κωνσταντῖνο Πρίγγο.

5. Μουσική Κυψέλη κατὰ τήν προφοράν καί τό ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ὑπὸ Στεφάνου Λαμπαδαρίου Πάντων τῶν Ἰδιομέλων καί Δοξαστικῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ, τῆς Λιτῆς, τῶν Ἀποστίχων καί τῶν Αἴνων Ἀπολυτικίων, καί Κοινακίων πασῶν τῶν Δεσποτικῶν καί Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, τῶν ἑορταζομένων

έορταζομένων Ἀγίων, δίχως πάντως ἀναφορά στὸν μελοποιό τους (μᾶλλον ἐξυπακούεται ὁ Στέφανος πού ἀναγράφεται ἄλλωστε ἀποκλειστικά στὴν προμετωπίδα), γιατί τὸ ὕφος τους ταιριάζει ἀπόλυτα μέ ἐκεῖνο τῶν ἄλλων τόμων). Τὸ παράρτημα αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου μέχρι 30 Νοεμβρίου. Μάλιστα, στὸ τέλος του, ἀναφέρει «Πρὸς τὸ σεβαστὸν δημόσιον» ὅτι καταχώρησε 80 μέλη, ἀντὶ τῶν 40 πού εἶχε προβλέψει καὶ ὅτι θὰ συνεχίσει τὴν ἔκδοση καὶ τοῦ ὑπολοίπου παραρτήματος σέ αὐτοτελῆ πλέον ἔκδοση. Πράγματι τὸ 1884 ἐξέδωσε τὸ παράρτημα, ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τῶν ἀδελφῶν Κεφαλιδῶν, πλήρες (255 σελίδες) καὶ αὐτοτελῶς, μέ τὸν τίτλο «Παράρτημα μουσικῆς Κυψέλης». Ἐπίσης, τὸ ἐξέδωσε καὶ μέ τὸν τίτλο «Μουσικὴ Κυψέλη... τόμος τρίτος μὴ έορταζομένων Ἀγίων». Ἐκτοτε ἡ Μουσικὴ Κυψέλη κυκλοφόρησε τρίτομη.

Τὸ 1898 ὁ ἐκδότης Ν. Μιχαλόπουλος, μέ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ἱεροφάτῃ Θεοδ. Ν. Χανιώτου, ἐξέδωσε τὴ Μουσικὴ Κυψέλη⁶, μέ τὴν τρίτομη πλέον μορφὴ τῆς «ὡς ἀνατύπωση» τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1882. Σημειῶνῶ ὅτι ὁ τρίτος τόμος κυκλοφόρησε τὸ ἐπόμενο ἔτος 1893 ὡς δευτέρη ἔκδοση. Στὸ τέλος καὶ τῶν τριῶν τόμων αὐτῆς τῆς ἔκδοσης, «προσετέθησαν καὶ τινὰ ἀνέκδοτα μαθήματα ὑπὸ Φωκίωνος Βάμβα». Στὴν προμετωπίδα ἡ Μουσικὴ Κυψέλη, ἀναγράφεται ὡς «Νέα»! Μήπως ἐπειδὴ σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοση περιλαμβάνονται καὶ μέλη τοῦ Φ. Βάμβα; Ἐπίσης, παρατηροῦμε, τόσο στὴ δευτέρη ἔκδοση ὅσο καὶ στὴν τρίτη, νὰ ἀπαλείφεται ἀπὸ τίς προμετωπίδες ἐντελῶς ἢ ἀναφορὰ στὸν Κωνσταντῖνο. Ἰδιαιτέρα στὴ δευτέρη πού ὁ Στέφανος ἀναφέρεται ὡς ὁ μελοποιός (βλ. ὑπόσημ. 5). Στὸν πρῶτο τόμο τῆς τρίτης αὐτῆς ἔκδοσης τῆς Μουσικῆς Κυψέλης, προτάσσεται 13σέλιδος, μᾶλλον φλύαρος «Πρόλογος» τοῦ Φ. Βάμβα, στὸν ὁποῖο ὁ συντάκτης του ὑπεραμύνεται, κυρίως, «τῆς πατρῶας μουσικῆς» καὶ καταφέρεται ἐναντίον τῆς «φραγκομανίας» καὶ «ξενομανίας» τῶν συνηγῶρων τῆς «χαβιαροφραγκοθεατρομουσικῆς»! Ἐπίσης στίς σελ. ιγ'-ιδ'

Ἀγίων τοῦ ὄλου Ἐνιαυτοῦ τοῦ τε Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου εἰς τόμους δύο. Τόμος Α', αὔθις ἐκδιδόμενος ὑπὸ Δ. Ἰωάννου Πρωτοφάτῃ Ἀδεία καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰ. Παλλαμάρη Πέραν, πλησίον τοῦ Μπὸν Μαρσέ 1882». Περισσότερα βλ. Γ. Χατζηθεοδώρου Βιβλιογραφία, ὄ.π. σσ.166-68.

6. Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ Στεφ. Λαμπαδαρίου Νέα Μουσικὴ Κυψέλη κατὰ τὴν προφορὰν καὶ τὸ ὕφος τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Περιεκτικὴ. Πάντων τῶν Ἰδιομέλων καὶ Δοξαστικῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ, τῆς Λιτῆς, τῶν Ἀποστίχων καὶ τῶν Αἰνῶν, Ἀπολυτικίων, καὶ Κοντακίων πασῶν τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, τῶν έορταζομένων καὶ μὴ έορταζομένων Ἀγίων ὡς καὶ τῶν μὴ ἐν τοῖς Μηναίοις εὑρισκομένων τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ τοῦ τε Τριωδίου καὶ

υπάρχει σημείωση του εκδότη σχετικά με την καταχώρηση των «μουσουργημάτων» του Φ. Βάμβα⁷.

Άρκετά χρόνια μετά και συγκεκριμένα το 1968 και τό 1998 ή Μουσική Κυψέλη, λόγω της σπανιότητάς της, επανεκδόθηκε από τον μουσικό Οίκο «Ο Μιχ. Πολυχρονάκης»⁸. Σήμερα, μέ νέα έκτύπωση και επιμελημένη εμφάνιση (μεγάλα μουσικά στοιχεία, και απαλειφή παλαιότερων τυπογραφικών σφαλμάτων), ό δραστήριος σέ εκδόσεις βιβλίων βυζαντινής μουσικής Μουσικός Οίκος, προβαίνει σέ άλλη μιá επανέκδοση της σπουδαιότητας και αναντικατάστατης μουσικής αὐτῆς συλλογῆς⁹.

Ἔγραφα στήν Κάλυμνο
στίς 27-7-2012

Γεώργιος Ἰ. Χατζηθεοδώρου
Ἄρχων Μαΐστωρ Μ.Χ.Ε.

Πεντηκοσταρίου ἐν ἣ προσετέθησαν και τινα ἀνέκδοτα μαθήματα ὑπό Φωκίωνος Βάμβα εἰς τόμους τρεῖς. Τόμος πρῶτος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐπισήμων ἐορτῶν. Ἐκδίδονται νῦν τὸ τρίτον δαπάνη Ν. Μιχαλοπούλου, ἐπιμελεία δὲ Θεοδ. Ν. Χανιώτου ἱεροφάλτου. Ἀνατύπωσις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδόσεως τοῦ 1882. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότη Ν. Μιχαλοπούλῳ Ὁδὸς Γλάδστωνος, παρὰ τα Χαυτεῖα». Περισσότερα βλ. Γ. Χατζηθεοδώρου Βιβλιογραφία, ὄ.π. σσ. 205-7, 211

7. Ο Φωκίων Βάμβα, - ο Γεώργιος Παπαδόπουλος στην Ἱστορία του τόν ἀναφέρει ὡς λογίότατο, γλωσσομαθῆ και γνώστη τῆς ἡμετέρας και τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς-, στίς μελοποιήσεις του σαφῶς ἐπηρεασμένος ἀπό τήν τεχνοτροπία τοῦ Νικολάου Σμύρνης, και στήν προσπάθεια νά ἀποδώσει τήν ἔννοια τοῦ κειμένου- και γιά τό ἔντεχο τῆς ἔκφρασης-, χρησιμοποιεῖ ἀναλύσεις και μελικά σχήματα σχετικά ἐξεζητημένα γιά τήν ἐποχή του, μερικά ἀπό τά ὁποῖα συναντοῦμε σέ σημερινούς ἐρμηνευτές.

8. Μουσική Κυψέλη κατὰ τήν προφοράν και τὸ ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπό Στεφάνου Λαμπαδαρίου. Περιεκτική. Πάντων τῶν Ἰδιομέλων και Δοξαστικῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ, τῆς Λιτῆς, τῶν Ἀποστίχων και τῶν Αἴνων, Ἀπολυτικίων, και Κοντακίων πασῶν τῶν Δεσποτικῶν και Θεομητορικῶν Ἑορτῶν, τῶν ἐορταζομένων Ἁγίων τοῦ ὅλου Ἐνιαυτοῦ τοῦ τε Τριωδίου και Πεντηκοσταρίου εἰς τόμους τρεῖς. Ἀκριβῆς ἀνατύπωσις τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1883. Ἐκδόσεις βιβλίων βυζαντινῆς μουσικῆς «Ο Μιχ. Ἰ. Πολυχρονάκης» Νεάπολις Κρήτης.

9. Σημείωνω ὅτι τῆ Μουσική Κυψέλη ἐξέδωσε «διωρθωμένη ἐκ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τοῦ 1883» και ἡ Μονή Γρηγορίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατὰ τό παρόν ἔτος (πρῶτοι μῆνες τοῦ 2012) σέ τρεῖς τόμους μέ ἀναδιάταξη τῆς ὕλης της, στήν ὁποῖα τό περιεχόμενο τοῦ τρίτου τόμου μέ τά Δοξαστικά και ἰδιόμελα τῶν μή ἐορταζομένων ἁγίων, κατανέμεται στοὺς δύο πρώτους τόμους, ἐνώ στόν τρίτο τόμο περιλαμβάνεται ἡ ὕλη τοῦ Τριωδίου και Πεντηκοσταρίου.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Μέ τή χάρη καί τήν εὐλογία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ προβαίνουμε στήν ἐπανέκδοση τῆς «ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΥΨΕΛΗΣ» τοῦ Στεφάνου Λαμπαραρίου.

Τό κλασσικό αὐτό ἔργο ἀποτελεῖ ἕνα πραγματικό θησαυρό γιά ὄλους ὅσοι διακονοῦν στό ἱερό ἀναλόγιο καί λόγω τοῦ περιεχομένου του καί ἐπειδή, ὅπως ἀναφέρει ὁ κ. Γεώργιος Χατζηθεοδώρου στήν εἰσαγωγή τῆς παρούσης ἐκδόσεως, ἀποτυπώνει «τήν παραδοσιακή ψαλτική ἔκφραση τῆς Πατριαρχικῆς μουσικῆς σχολῆς».

Οἱ προηγούμενες ἐκδόσεις τῆς «ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΥΨΕΛΗΣ» παρουσίαζαν κάποιες ἐλλείψεις τόσο σέ τεχνικό ἐπίπεδο, ὅσο καί στόν τομέα τοῦ μουσικοῦ καί τοῦ ὕμνολογικοῦ κειμένου. Αὐτό εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα μικρά καί δυσανάγνωστα τυπογραφικά στοιχεῖα, πού σέ συνδυασμό μέ τά τυπογραφικά καί ὀρθογραφικά λάθη, τόσο τοῦ μουσικοῦ ὅσο καί τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, δυσχέραιναν τό ἔργο τῶν ἱεροψαλτῶν καί καθιστοῦσαν ἐπιτακτική τήν ἀνάγκη μιᾶς ἐπανεκδόσεως τοῦ ἔργου, ἀπηλλαγμένου ὁμως, κατά τό δυνατόν, ἀπό τίς προαναφερθεῖσες ἀστοχίες καί ἀτέλειες.

Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἐκδόσεις «Ὁ Μιχαήλ Ἰ. Πολυχρονάκης» προχωροῦν στήν ἐπανεκτύπωση τῆς «ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΥΨΕΛΗΣ» μέ σύμμαχο τίς νέες σύγχρονες τυπογραφικές μεθόδους, πού παρέχουν τή δυνατότητα ψηφιακῆς ἐκτύπωσης μέ μεγάλους, καλαίσθητους μουσικούς χαρακτήρες καί εὐκρινῆ, εὐανάγνωστη γραμματοσειρά γιά τό ποιητικό κείμενο. Ἡ τεχνική δυσκολία πού προέκυψε ἀπό αὐτή τήν ἀλλαγὴ ἦταν ὅτι, λόγω τοῦ μεγαλύτερου μεγέθους τῶν νέων στοιχείων, ὁ πρῶτος τόμος τῆς «ΚΥΨΕΛΗΣ» ἀυξήθηκε κατά πολύ σέ ὄγκο. Ἔτσι κρίθηκε ἀναγκαία ἡ ταξινόμηση τοῦ ὕλικου σέ δύο τόμους, τόν τόμο Α1 πού περιέχει τούς μῆνες Σεπτέμβριο ἕως Δεκέμβριο, ἐκ 320 σελίδων καί τόν τόμο Α2 πού περιέχει τούς μῆνες Ἰανουάριο ἕως Αὐγούστο, ἐκ 400 σελίδων, γιά πρακτικούς καί μόνο λόγους.

Πέρα ἀπό τά παραπάνω τεχνικῆς φύσεως ζητήματα, γιά τήν παροῦσα ἔκδοση καταβάλλαμε κάθε προσπάθεια καί ἐπιμέλεια γιά νά ἐξαλείψουμε κατά τό δυνατόν τίς διάφορες ἀτέλειες. Πρὸς τοῦτο ἐντοπίσαμε καί προσπαθήσαμε νά διορθώσουμε κατά πρῶτον τά τυπογραφικά καί ὀρθογραφικά λάθη τῶν ὕμνογραφικῶν κειμένων.

Ἐπειτα, σέ ἀρκετές περιπτώσεις, διαπιστώσαμε πώς ἔλειπαν ἀπό τά κείμενα ὀλόκληρες λέξεις ἢ φράσεις. Π.χ. σέ τροπάριο τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπῆρχε ἡ γραφή «διά σεισμοῦ ἀπειλῆς», ἀντί τοῦ ὀρθοῦ «διά τῆς τοῦ σεισμοῦ ἀπειλῆς». Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι, γιά νά ἐντάξουμε στό κάθε μάθημα τίς παραλειφθεῖσες λέξεις καί φράσεις, προσθέσαμε καί νέα φθογγόσημα προσέχοντας παράλληλα νά διατηρηθοῦν οἱ κλασσικές μουσικές θέσεις καί οἱ μετρικοί πόδες, διά τῆς χρήσεως χρονικῶν σημείων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὅπου αὐτό ἐκρίθη ἀναγκαῖο.

Ἄλλοῦ παρετηρήθη το φαινόμενο νά ὑπάρχουν στά μουσικά κομμάτια ἄλλες λέξεις ἀπό αὐτές πού διαλαμβάνονταν στά Μηναιῖα. Στήν κατάληξη ἑνός στιχηροῦ, φερ' εἰπεῖν, ἦταν γραμμένο «ὡς ἀγαθός καί φιλόανθρωπος» ἀντί τοῦ «ὡς ἐλεήμων καί φιλόανθρωπος».

Ἀκόμη, τά τροπάρια ὀρισμένων ἐορτῶν εἶχαν διαφορετική σειρά ἀπό αὐτή τῶν Μηναιῶν. Π.χ. ἡ Ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς τῶν Προπατόρων, στήν πρωτότυπη ἔκδοση εἶχε τεθεῖ μετά τήν Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ἐνῶ στό Μηναιῖο τοῦ Δεκεμβρίου βρίσκεται στήν 11η τοῦ Μηνός. Ἔτσι ἀλλάξαμε τή διάταξη γιά νά συμμορφωθοῦμε πρὸς τά Μηναιῖα. Ὡς βάση γιά τήν διόρθωση τοῦ κειμένου τῶν ὕμνων χρησιμοποιήθηκαν τά ἔντυπα Μηναιῖα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Πολλά λάθη συναντήσαμε καί στό μουσικό κείμενο. Παρακάτω παραθέτουμε μερικά ἀπό τά πιό συνήθη ἀπό αὐτά πού ἐντοπίσαμε. Πολλές φορές ἀντί γιά τήν γραφή ὑπῆρχε ἡ γραφή καί ἀντιστρόφως. Ἀπό κάποιες συνθέσεις χαρακτήρων ἔλειπε μία ὑψηλή ἢ ἓνα κέντημα μέ ἀποτέλεσμα ἡ μουσική γραμμὴ νά καταλήγει σέ ἄλλο φθόγγο ἀπό αὐτόν πού ἔδειχνε ἡ μαρτυρία. Ἐπίσης δέν ἦταν λίγες οἱ φορές πού ἔλειπε ἓνα κλάσμα ἢ ἓνα γοργό ἢ ἀντί γιά γοργό χρειαζόταν ἀργό. Σέ κάποια μαθήματα ἦταν λάθος ὀλόκληρες οἱ μαρτυρίες ἢ τά μαρτυρικά σημεία κ.ἄ. Ἐπίσης θά θέλαμε νά σημειώσουμε ὅτι τό Ὀκτάηχο Δοξαστικό τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου «Θεαρχίῳ Νεύματι», στό πρωτότυπο, ἄρχιζε ἀπό τήν καινούργια βάση τοῦ Α' ἤχου, τόν φθόγγο Πα. Ὅμως τό Δοξαστικό αὐτό, ὅπως διδαχθήκαμε ἀπό τόν Ἄρχοντα Λαμπιτάριον τῆς Μ.Τ.Χ.Ε. καί σεβαστό μας δάσκαλο Ἐλευθέριο Γεωργιάδη, ἀλλά καί ἀπό ἄλλους Δασκάλους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἶναι ἀπό τά λίγα μαθήματα πού ψάλλεται στήν ἀρχαία βάση τοῦ ἤχου, τόν φθόγγο Κε. Ἔτσι, στήν παροῦσα ἔκδοση τό ἐπαναφέραμε στήν παλαιὰ βάση.

Παράλληλα μέ τή διόρθωση τῶν κακῶς κειμένων στά μουσικά καί τά ὕμνολογικά κείμενα, χωρίσαμε τά μαθήματα σέ ρυθμικούς πόδες πρός διευκόλυνση πρωτίστως τῶν σπουδαστῶν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἀλλά καί τῶν λοιπῶν διακόνων τῆς ψαλτικῆς τέχνης.

Ἐπιθυμοῦμε, τέλος, νά διαβεβαιώσουμε τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστες ὅτι ἡ πολύωρη καί ἐπίπονη ἐνασχόλησή μας μέ τά μουσικά καί ὕμνογραφικά κείμενα τῆς «Μ. ΚΥΨΕΛΗΣ», εἶχε ἀμιγῶς διορθωτικό καί διόλου παρεμβατικό χαρακτήρα. Ἔτσι δηλώνουμε ὑπεύθυνα ὅτι τό ἀνά χείρας πόνημα ἀποτελεῖ πιστή ἀντιγραφή τῆς Πατριαρχικῆς ἐκδόσεως τοῦ 1857.

Αἰτούμενοι τήν ἐπιείκεια πάντων τῶν φιλομούσων γιά τίς τυχόν ἀβλεψίες καί ἀτέλειες, εὐχόμαστε οἱ δύο αὐτοί πρῶτοι τόμοι τῆς «ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΥΨΕΛΗΣ» πού παραδίδουμε στοὺς μύστες τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, καθώς καί οἱ ἄλλοι δύο, ὁ δεύτερος τοῦ Τριωδίου καί ὁ τρίτος τῶν μῆ ἑορταζομένων ἀγίων, πού σύν Θεῷ, θά ἀκολουθήσουν, νά ἀποτελέσουν ἕνα χρήσιμο βοήθημα γιά ὅσους ἀσχολοῦνται μέ τήν ἱερή τέχνη τοῦ ψάλλειν.

Ἰερεύς Ἀπόστολος Ραυτόπουλος
Θεολόγος - διπλωματοῦχος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς

ΜΗΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ Α΄

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ ΗΤΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΤΟΥΣ.

Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΣΤΥΛΙΤΟΥ.

Ἰδιόμελα τοῦ Ἑσπερινοῦ. ᾠχος β΄. Δι.

Τ ο μνη μο συ υ νο ο ον σου εἰς τον αι ω να με
νει ο σι ε πα τε ερ Συ με ε ων και το πρα ον της καρ
δι ας σϑ θε ρα α α πων μα κα α α α ρι ι
ι ι ε ει και με τε στης εξ η μων ο ποι μη η ην ο
κα α λος αλλ ουκ α πε στης αφ η μων τω πνε ε ευ
μα α α α τι εν α γα πη θε ω ω ω ω πα ρι
στα α α α με ε ε ε νος και συν Αγ γε λους

χο ρε ευων εν ου ρα α νοις ³ μεθ ων ι κε τευ ε σω

θη η ναι τα ας ψυ υ χα α ας η η η η μων

³ ³ ³
 Η των λει ψα νων σθ θη κη πα νε ευ φη η η με Πα α

τερ ³ πη γα α α α ζει ι α α α α μα α α

α τα ⁶ και η α γι α σθ ψυ χη ³ Αγ γε λοις συ υ

νου ου ου σα α ξι ι ως α γα α αλ λε ται

ε χων ον προς Κυ ρι ι ον Ο ο σι ε ε ε πα α αρ

ρη σι ι αν ³ και με τα των Α σω μα των χο ρε

ε ε ευων ε ε εν ου ου ου ου ρα α α α

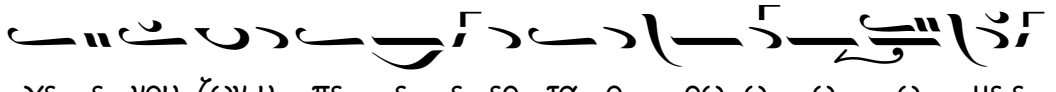
νοις ⁶ αυ τον ι κε τευ ε σω θη η ναι τας ψυ υ

χα α ας η η η η μων

³ ³
 Η γα πη σας Θε ο φο ρε την α νω τα α τω ω φι

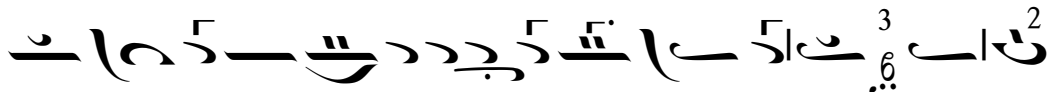
 ι ι λο ο ο σο φι ι αν και ε ξω κο σμου ε ε

 γε ε νου ζων υ πε ε ε ερ τα ο ρω ω ω ω με ε

 ε ε να και ε σο πτρον α κη λι δω ω τον θε ε ου

 θει ο ο ον α α α νε ε δει ει ειχ θης και ων

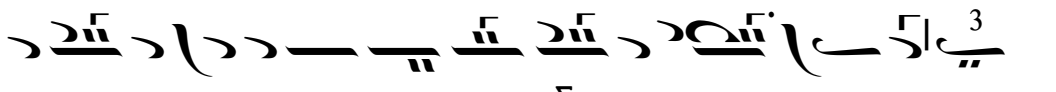
 α ει η νω με νος φω ω τι φως προ σε λα α αμ

 βα α α α νες και τρα νω τε ρον του μα κα ρι ου ε

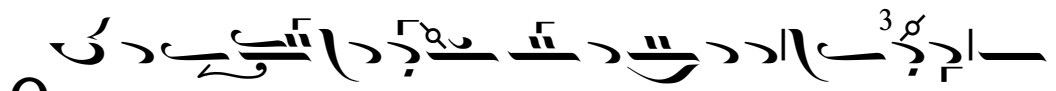

 τυ χε ες τε ε ε λς πρε σβευ ε υ περ των ψυ χων η

 η μω ων σο ο φε ε ε Συ υ με ε ε ων

Δόξα. Ἦχος λβ'. ἐκ τοῦ Πα.

 θ ει α χα α ρι ις α πη η ω ρη η το ο ε πι

 τη θη η η η η η κη των λει ει ει ψα νω ων σου ου

 η γι α σμε ε νε Συ υ με ε ε ων δι ο και

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ Α1

ΜΗΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Α΄.	Τῆς Ἰνδίκτου καί Συμεών τοῦ Στυλίτου	Σελ.	11
Ε΄.	Τοῦ προφήτου Ζαχαρίου	»	29
Η΄.	Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου	»	32
Θ΄.	Τῶν ἁγίων καί δικαίων Θεοπατόρων Ἰωακείμ καί Ἄννης	»	53
ΙΓ΄.	Τά Ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως	»	57
ΙΔ΄.	Ἡ παγκόσμιος Ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ	»	65
ΙΣΤ΄.	Τῆς ἁγίας Εὐφημίας	»	83
ΚΓ΄.	Ἡ Σύλληψις τοῦ Τιμίου Προδρόμου	»	88
ΚΔ΄.	Τῆς Θεοτόκου τῶν Μυρτιδίων	»	93
ΚΣΤ΄.	Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου	»	99

ΜΗΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

	Κυριακή μετά τήν ΙΑ΄. τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἑβδόμης Συνόδου	»	112
ΚΣΤ΄.	Τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου	»	120

ΜΗΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Η΄.	Ἡ Σύναξις τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, καί τῶν λοιπῶν ἄσωμάτων Δυνάμεων	»	136
ΙΓ΄.	Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου	»	149
ΚΑ΄.	Ἡ ἐν τῷ Ναῶ εἴσοδος τῆς Θεοτόκου	»	161
ΚΕ΄.	Τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης	»	172
Λ΄.	Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου	»	176

ΜΗΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Δ΄.	Τῆς ἁγίας Βαρβάρας	Σελ.	190
Ε΄.	Τοῦ ὁσίου Πατρός ἡμῶν Σάββα	»	197
ΣΤ΄.	Τοῦ ἁγίου Νικολάου	»	206
Θ΄.	Ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας ᾽Αννης	»	223
	Τῆ Κυριακῆ τῶν ἁγίων Προπατόρων	»	225
ΙΒ΄.	Τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ Θαυματουργοῦ	»	230
ΙΕ΄.	Τοῦ ἁγίου ᾽Ελευθερίου	»	239
	Κυριακὴ πρό τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως	»	239
Κ΄.	Τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος ᾽Ιγνατίου	»	245
ΚΔ΄.	Ἡ παραμονὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως		
	Εἰς τὴν Α΄. ᾽Ωραν	»	249
	Εἰς τὴν Γ΄. ᾽Ωραν	»	253
	Εἰς τὴν ΣΤ΄. ᾽Ωραν	»	256
	Εἰς τὴν Θ΄. ᾽Ωραν	»	261
ΚΕ΄.	Ἡ κατὰ σάρκα Γέννησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν ᾽Ιησοῦ		
	Χριστοῦ	»	274
ΚΣΤ΄.	Ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου	»	300
	Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν	»	304
ΚΖ΄.	Τοῦ ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου	»	308

